

SKAVTSKA ORGANIZACIJA V DOMŽALAH (1926-1941): ZAČETKI SKAVTSTVA V DOMŽALAH

Skavtska organizacija v Kamniku je bila ustanovljena 6. 3. 1926. Nadela si je ime *Gamsov steg kamniških skavtov in planink*.

Gamsov steg sta sestavljali dve četi, kamniška in domžalska. Povezava Kamnika in Domžal v skupni organizaciji je bila pametna poteza, saj je strnila strokovno moč voditeljskega kadra in poenostavila delovanje organizacije. Povezavo je pri Domžalčanih zgladil Alojzij Bolhar. Izhajal je iz obrtniške družine domžalskih usnarjev. Skavstvo ga je po klicno zanimalo, saj je bil profesor telovadbe. Ob ustanovitvi *Župe skavtov Slovenije* (1923) je v vodstvu krovne skavtske organizacije opravljal nekatere odgovorne naloge (Šerlek 1975). Na prigovarjanje mlajšega brata Franca, in seveda tudi iz osebne želje, je pomagal, da je v organizacijskih okvirih kamniškega stega začela delovati domžalska četa.

Domžalska četa je imela ob ustanovitvi 3 vode izvidnikov. V vsakem vodu je bilo 6 ali 7 fantov v starosti od 10 do 18 let. Vključili so se seveda kot mlajši in v četi preživeli kakšnih 6 do 8 let.

Vod je predstavljal temeljno organizacijsko obliko povezovanja skavtov. Med skavti je bilo udomačeno prepričanje, da mora v vodu in v četi vladati družinski duh, zato so se skavti med seboj tikali in naslavljali z bratom in sestro. Rokovali so se z levo roko in tako simbolizirali ljubezen od srca k srcu. Vod sta vodila vodnik in njegov namestnik, četo pa četovodja in njegov namestnik.

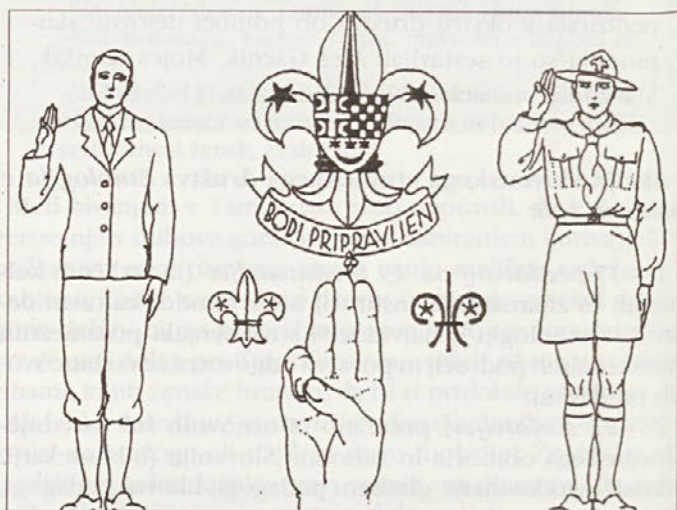
Franč Bolhar in Stane Kovač sta kot odbornika predstavljal Domžalčane v upravi kamniškega stega. Uprava je bila izvršilni organ stega in je skrbela za njegovo nemoteno delovanje ter zagotavljala uresničevanje programa dela v času med eno in drugo skupščino stega (*Pravila Gamsovega stega Kamnik*, kat. št. 5443 v Arhivu R. Slovenije).

Pred sprejemom v skavtske vrste je bilo pripravljeno obdobje, ki je trajalo 2-6 mesecev. Izvidniki so na koncu tega obdobja opravljali izpit za skavta III. reda. Vzgojni program je natančno predpisoval znanja in veščine, ki jih je moral bodoči izvidnik pokazati. Poznati je moral: temelje državne ureditve, obljubo in zakone, znak - geslo - pozdrav, organizacijo skavtskega gibanja, kroj in oznake, zgodovino skavtstva, osebno higieno, prvo pomoč, redovne (vojaške vaje), osnove pionirstva in taborjenja, pokazati, da je sposoben voditi po svojem kraju in spreten v popravljanju obleke in perila. Šele po opravljenem izpitu III. reda je skavt lahko dal skavtsko obljubo (g. Zdenko Skok iz Domžal še danes hrani skavtski dnevnik, v katerega si je zabeležil vsebine in veščine, ki jih je moral znati na izpitu).

Izpite so domžalski izvidniki prve generacije opravljali pri Alojziju Bolharju. On jim je tudi priskrbel skavtski kroj in seveda skavtski klobuk kot najbolj zaželeni del skavtskega kroja (pričevanje S. Kovača, 1996).

Voditelji so zelo skrbeli za vzgojni vidik skavtskega programa. Skavtska vzgoja je temeljila na skavtski obljubi in skavtskih zakonih. To je bilo simbolično upodobljeno v skavtskem znaku, kjer je bila lilija simbol skavtske časti,

magnetna igla simbol premočrnosti življenja, ki se uravnava med levo in desno zvezdo, ki sta simbolizirali skavtsko obljubo in skavtske zakone. Vezi ob vznožju lilije so označevale trdnost in povezanost gibanja, trak je predstavljal nasmejana usta, vozel pa je skavta opominjal k temu, da mora vsak dan narediti vsaj kako dobro delo.

*Skavtska lilija in skavtski pozdrav.
(Reprodukcija iz knjižice Kaj zna skavt III.
reda, 1939.)*

Predvojni skavti so obljubili takole:

*"Obljubljam pri svoji časti, da bom
zvest Bogu, kralju in domovini;
pomagal vsakemu v sili;
spolnjeval skavtske zakone."*

Skavtskih zakonov je bilo deset:

*Skavt govori vedno resnico.
Skavt je poslušen.
Skavt je koristen.
Skavt ljubi bližnjega in je brat (sestra) vsakemu skavtu.
Skavt je vljuden in skromen.
Skavt ravna lepo s naravo.
Skavt je delaven in varčen.
Skavt je vedno dobre volje.
Skavt je zdržen in ne kadi.
Skavt je čist v mislih, besedah in dejanjih.*

To so bili vsebinski poudarki skavtske vzgoje. Ta se je uresničevala ob številnih dejavnostih, ki so jih gojili skavti. Gospod Stane Kovač, eden prvih domžalskih skavtov, se je tega leta 1996 spominjal takole:

"Začeli smo v zelo skromnih razmerah leta 1926. Verjamete ali ne, naši prvi sestanki so bili za Kamniško Bistrico na Produ. Od doma smo prinesli kakšno jajce. Potem smo kurili in pekli na Produ in se tam urili v skavt-

skib spretnostih. Ob ustanovitvi smo bili praktično brez kakršnih koli materialnih potrebščin, zato smo organizirali izlete v Kamniške planine. Šotorov nismo imeli, prespali smo po planšarskih bajtab. Šele kasneje smo dobili tri šotore. Potem je bilo lažje. Labko smo že šli taboriti.

Spomnim se, da smo v tistem prvem obdobju taborili v Bobinju. Malo naprej od nas so bili Ljubljanci. Z njimi sta bila Pavel Kunaver in Miroslav Zor. Budno smo morali paziti na to, da nam Ljubljanci niso vzeli zastave. Smo pa tudi mi malo ogledovali za tem, da bi izkoristili njihovo nepazljivost. To je bila igra, ampak v igri smo se urili v pazljivosti in odgovornosti.

V tistih časih je po vrhovih nad Bobinjem potekala meja z Italijo. Ne vem, zakaj je ponoči dostikrat pokalo, kar je bilo za nas kar neprijetno. Drugače pa je bilo lepo in zelo smo uživali pri kopanju in pobodih v naravo. S seboj smo imeli dolge skavtske palice. Velikokrat so nam prišle prav.

Spomnim se, da smo taborili tudi ob izviru Bistrice. Tam nas je obiskal berač, ki smo ga sicer zelo pogosto srečevali po barih. Bil je nekakšna posebnost, saj je bil vedno bos.

Mislim, da smo pri Jurju zlezli na streho koč. Koča je bila s slamo krita in tam so si ose naredile gnezdo. Mi smo ose splašili in so nas napadle. Na vso moč smo bežali pred njimi. Zopet drugič smo se kopali kar pri izviru Bistrice. Veliko smo prepeščali. Za nas ni bila težava, da smo šli iz Domžal peš na Triglav.

Bili smo nestranski. In to je bilo prav. Domžalčani so bili vedno veseli, ko smo se udeležili raznih proslav in slovesnosti v mestu. Naši klobuki in kroj so delovali kot posebnost. Moje skavtsko ime je bilo Ris, France Bolhar pa je bil Volk.

Dve leti potem, ko smo se ustanovili, smo postali samostojna četa. V naše vrste je takrat prišlo nekaj Tirolcev. F. Bolhar je potem šel na vojaško akademijo, jaz pa leta 1933 v vojsko. Takrat sem aktivno prenehal s skavstvom. Sem se pa za skavte zanimal še tudi kasneje in jih obiskoval na njihovih taborih. To je bil lep čas."

DOMŽALSKA ČETA SE LETA 1928 OSAMOSVOJI

Povezava domžalske čete z Gamsovim stegom Kamnik je trajala dve leti. Skupaj so lažje premagali začetne težave. V letih 1926-28 se je domžalska četa organizacijsko in materialno okrepila. S tem so bile podane okoliščine, da se je četa odcepila od Gamsovega stega Kamnik in delovala kot samostojna četa, neposredno podrejena Župi skavtov Slovenije (po letu 1929 Dravski skavtski župi). Četa je imela svoj upravni odbor, v njem pa so vodilno vlogo prevzeli Tirolci: Herbert Deutchmann, Gabrijel Ladstatter in Slavko Hein. Herbert Deutchmann je bil študent, Gabrijel Ladstatter je pripadal družini industrijalcev, Slavko Hein je bil predelavec - skratka, izobrazbeno in socialno zelo pisana in zanimiva družina mladih ljudi. Čeprav je šlo za Tirolce, slovenski značaj domžalske čete ni bil ogrožen.

Ta odbor je četo uspešno vodil vsa leta gospodarske krize in takrat pomagal družinam skavtov, da so imeli otroci dovolj zdrave zabave in da so lahko poceni preživljali počitnice.

Do leta 1932 se četa številčno ni bistveno večala. Nekateri so prišli, drugi so skavtske vrste zapustili. Bolj smelega razvoja ne korake je skavtska organizacija v Domžalah naredila po letu 1932.

LETA 1934 USTANOVIJO V DOMŽALAH STEG

Jedro fantov, ki so imeli dovolj sposobnosti za poživitev in prenovo skavtskih vrst v Domžalah, so tvorili: Milan Flerin, Viljem Mišič, Franc Gašperin in Franc Podgoršek.

Prvi trije so bili študentje, Franc Podgoršek pa je bil uradnik. Ustanovitev stega so formalno predlagali Jakob Škerl, Ivan Kircher in Franc Gašperin. Ustanovitev stega sta podprla tajnik dravske skavtske župe Saša Bleiweis in načelnik dr. Josip Tavčar (stomatolog).

Kraljevina Jugoslavija je bila takrat močno centralistična država, veljal je Zakon o zaščiti države, ki je omejeval ali prepovedoval politično delovanje nekaterih levo usmerjenih političnih gibanj (zlasti Komunistične partije). Ta so delovala v ilegali, poskušala pa so svoje delovanje prenesti v nekatera legalno delujoča društva. Država je zato budno spremljala ustanavljanje društev. Soglasje k ustanovitvi skavtskega stega v Domžalah je 18. 2. 1935. dal minister za telesno kulturo v Beogradu (povzeto po *Pravilniku za steg skavtov v Domžalah*, 1934).

Katere novosti je prinesla nova organiziranost domžalskih skavtov?

Ustanovljeno je bilo starešinstvo. Starešina je lahko bil polnoletna oseba, ki je predstavljala steg pred javnostjo. To je bil v bistvu nadzorni organ, ki je skrbel, da se v delovanju stega niso dogajale nepravilnosti. Prvi skavtski starešina v Domžalah je bil Friderik Kleinlercher. Po poklicu je bil slaščičar. V njegovo slaščičarno so zahajali otroci, bil je do njih vljuden in darežljiv. Tako je padla pobuda, da bi bil lahko prav on primeren starešina. Zadnji starešina pred II. svetovno vojno je bil dimnikarski mojster Deisinger. Starešine so skavtske enote občasno obiskovali na sestankih, taborih in drugih dejavnostih, v vzgojno delo voditeljev iz vrst mlajših skavtov pa se niso vmešavali. Imeli so predvsem družbeno nadzorno nalogo. Starešino je vsako leto potrdila glavna župna uprava v Ljubljani.

Letna skupščina stega skavtov v Domžalah.

Z ustanovitvijo stega so dobili možnost za delovanje tudi najmlajši. Dečki, stari od 6 do 11 let, so bili združeni v krdelu volčičev, deklice pa v rojih čebelic. Tako si je skavtska organizacija sama zagotavljala podmladek in članstvo ter ponudila celotni vzgojni program skavtstva.

Prostore za svoje delovanje si je domžalski steg uredil v propadli tovarni slamnikov. Ta je stala na današnjem neasfaltiranem parkirišču trgovine Napredek. Po likvidaciji tovarne je lastnik postala banka. Ta je skavtom odstopila nekaj prostorov. Ti prostori so postali središče številnih skavtskih dejavnosti. Tu so potekali sestanki skupin, organizirali so številne skavtske prireditve in družabnosti, ob večerih pa so lepili barvne vzorce na kataloge za tovarno barv in lakov Marx in si tako sami zaslužili prepotrebna sredstva, s katerimi so lahko kupili opremo ali pa material, iz katerega so sami in ob pomoči staršev izdelovali

opremo in pripomočke za taborjenje. Starši so pri takih akcijah radi sodelovali. Navadno je bilo tako, da je enemu skavtu iz družine sledilo v skavtstvo še več drugih, vključno z dejavno pomočjo staršev.

V skavtski sobi so si skavti uredili tudi knjižnico. Svoja doživetja so natisnili v ciklostiranem časopisu "Leteča lastovica".

Pomembna obogatitev, ki jo je prinesla ustanovitev stega, je bil začetek delovanja dekliškega kola. Podobno, kot so bili izvidniki organizirani po vodih v četo, so bila dekleta imenovana planinke - organizirana po vodih v kolo. Kolo je vodila kolovodkinja. Najbolj znana domžalska kolovodkinja je bila Zdravka Skok, hči domžalskega žandarja.

Z ustanovitvijo stega so skavtske dejavnosti potekale dosti bolj pestro in urejeno. Tega se je leta 1995 spominjal tudi zadnji načelnik dravske skavtske župe, inž. Mano Seifert (Rjavi bober):

"Kot načelnik sem obiskoval tudi različne stege, bolje rečeno: hodil sem na nekakšne inšpekcije. Najboljši steg? Upal bi si trditi, da je bil domžalski. Imeli so urejeno korespondenco, redno so organizirali sestanke, izlete in podobno. Skratka, bili so dovolj aktivni."

Skavtsko življenje v enotah domžalskega stega je bilo zabavno in zanimivo. Med letom so na sestankih predelovali snov in utrjevali veščine za izpite. Niso pa pozabili na družabnost. Prirejali so različne kulturne prireditve in organizirali čajanke. Včasih so čajanko pripravila dekleta in povabila fante, drugič pa so se vloge zamenjale. Ob koncu tedna so organizirali krajše izlete, vsako poletje pa tabor, kjer so v naravi preživeli 10-14 dni v druženju, zabavi, pohodništvu, igrah, pridobivanju in urjenju skavtskih veščin.

Leta 1934 so taborili v Krtini. Tabora se je udeležilo 28 skavtov.

Naslednje leto so se udeležili velikega tabora, z udeležbo več stegov, v Kamniku.

Propagandni tabor v Kamniku je potekal na Produ (danes na tem prostoru stojita tovarni Eta in Svilanit), višek pa je bila slovesnost, ko so kamniški skavti dobili nov prapor. Prapor je z zlato nitjo izvezla skavtinja Sonja Šubic (Slavček), osnutek zanj pa je naredil arhitekt Slavko Prengov (Bistro oko). Prapor je bil velika umetnina, knez Pavle je zanj daroval 1000 din, kar je bila takrat plača delavca v tovarni Titan. Te podrobnosti so zanimive zato, ker je bil domžalski steg z nadaljnjo usodo tega prapora usodno povezan, kot bomo videli kasneje.

Pavel Kunaver (Sivi volk) predaja kamniškim skavtom nov blagoslovljen prapor (3. 7. 1935).

**Autor: Foto Ciril Böhm, Ljubljana.
Hrani: Štefan Repanšek, Kamnik.**

Leta 1936 je bil poletni tabor domžalskih skavtov v Študi.

Leta 1937 so se Domžalčani udeležili župnega tabora v Mednem pri Medvodah, leta 1938 so taborili v Kronovem ob reki Krki. Zadnji tabor pred II. svetovno vojno je bil v Ihanu.

V nepozabnem spominu številnih domžalskih skavtov in planink ostaja zvezni tabor leta 1935 v Beogradu. Za ta tabor se je odločilo kar precej fantov in deklet. V Beograd so potovali v posebnih vagonih skupaj s skavti iz drugih slovenskih stegov. Poleg druženja, spoznavanja večnacionalne sestave kraljevine Jugoslavije so zvezni tabori izražali lojalnost monarhiji. Kralj Peter je bil pokrovitelj jugoslovanske skavtske organizacije. V mladosti je bil tudi sam skavt, skavti pa so v svojo obljubo vključili zvestobo kralju.

Seveda moramo ta odnos skavtov do kralja, politike in verskega prepričanja pravilno razumeti. O tem verjetno najbolje govori g. Mano Seifert:

"Glavno načelo je bila morala, točneje, zabteva po poštenosti. V nikogar se nismo zaletavali, nikogar kritizirali - glavno je bilo, da si bil sam poštenjak. Bili smo zavedni monarhisti in seveda katoličani. Vzgajali smo se proti nemoralu in nasilju in zelo strogo proti politiziranju. Labko si takšen ali drugačen, le da si pošten. Gozdovniki so nas imeli za klerikalce, mi pa njih za prokomunistično usmerjene. Kar zadeva njihovo religioznost so bili verni toliko, kolikor je bil veren vsak posameznik. V tem je bila razlika med gozdovniki in skavti. Mi smo zjutraj in zvečer pred spanjem molili v zboru. Gozdovniki niso imeli skupnih molitev."

Svetovna skavtska organizacija je zahtevala strogo nepolitichnost skavtske organizacije. Tega so se voditelji v največji možni meri tudi držali. O tem mi je zadnji stegovodja domžalskih skavtov, g. Milan Flerin leta 1995 povedal:

"Ko sem bil jaz stegovodja, smo se držali nepolitichnega delovanja. Skavti smo se udeleževali vseh prireditev, tistih na desni in onih na levi: šli smo za procesijo, bili smo pri bakladi, na gasilskih proslavah... S svojimi uniformami in klobuki smo delovali kot nekakšna poživitev. Starši so skavtskim voditeljem zelo zaupali. V organizaciji so videli marsikaj dobrega, zato smo želi priznanje staršev."

V Domžalah so bili ljudje in družine polarizirane. Ali so bili liberalci ali pa klerikalno usmerjeni. Bili so popolnoma jasno opredeljeni. Pri skavtib so bili otroci enih in drugih. Kdor se je odločil za sokola, se je vedelo, da je liberalec. Kdor se je odločil za orla ali kasneje za Slovenke fante, je bil na klerikalni ali desničarski strani.

Skavtstvo v Domžalah je bilo izrazito nestranksko. Organizacija je imela eno četo na Viru, ki je bila razmeroma močna in je bila bolj proletarska. Njeni člani so skoraj v celoti šli v partizane. Navada je bila, da ko smo bili na taborih, smo postrojeni šli v nedeljo k maši. Noben od fantov, ki so bili pri skavtib, se v življenju ni izgubil. Dostikrat so mi fantje, ki so šli med partizane, pripovedovali: Da smo živi, se imamo zabavati skavtskim spretnostim. V vsakem položaju smo znali varovati svoje glave. Življenje z naravo je bila prvina skavtskega življenja."

Skavtska organizacija je v tedanjih razmerah delovala sveže tudi s koedukacijo. Čeprav so bili dečki - deklice, fantje - dekleta organizacijsko ločeni, je nujno prihajalo do medsebojnih stikov in sodelovanja. Domžalski skavti in planinke so v okviru družabnostnih dejavnosti organizirali čajanke, plesni tečaj in ples. Med fanti in dekleti je preskočila tudi kakšna iskra zaljubljenosti in nekateri pari so iz te

zaljubljenosti sklenili tudi zakonsko zvezo.

Vse je presenetila II. svetovna vojna na naših tleh. Skavtski stegi po vsej Sloveniji so dobili navodilo, da morajo v primeru vojne nevarnosti in nemške ogroženosti uničiti arhive, materialne dobrine pa predati Rdečemu križu. Znano je namreč bilo, da je bila skavtska organizacija na seznamu tistih organizacij, ki jih je nacizem še posebej sovražil.

Domžalski skavti so glede tega ravnali nekoliko neprevidno. Sreča v nesreči pa je bila, da so hišo z arhivom dobili v roke Italijani. Prav hiša, v kateri je bila skavtska soba, je bila zadnja v Domžalah, ki so jo zasedli Italijani. Petdeset metrov naprej so bili Nemci. To je bila tudi najbolj izpostavljena točka, do katere so Italijani v Sloveniji sploh prišli. Seveda so se Italijani kasneje umaknili južno od reke Save, toda skavtski arhiv ni nikoli prišel v nemške roke.

Večino druge skavtske opreme pa so pravočasno umaknili iz društvenih prostorov. Ta oprema je po ilegalni poti odšla v partizane.

Ostaja pa nejasna medvojna vloga enega od domžalskih skavtskih voditeljev. Domnevno je bil že pred okupacijo povezan z nemško "peto kolono". Na glavarstvu v Kamniku je med vojno opravljal uradniško službo, po vojni pa je emigriral v Ameriko. Izjave nekaterih skavtov ga bremenijo, izjave drugih pa ne. Dobil sem izjavo skavta, ki je povedal, da se mora prav njemu zahvaliti, da ga Nemci niso zaprli. Opozoril ga je, da ga gestapo nadzoruje in mu svetoval, kje naj se varno giblje. Kmalu po tem opozorilu je opozorjeni skavt odšel v partizane (izjava g. Toneta Ulčarja, 1995). Druga skavtinja mi je povedala, da je bil prav ta skavt tisti, ki je, s svojim posredovanjem, iz begunjskih zaporov rešil njenega moža - Viljema Mišiča.

Ob koncu pa še to: ob nemški zasedbi so kamniški skavti svoj prapor prinesli domžalskemu stegovodju g. Milanu Flerinu. Ta je prapor zašil v platno in ga skril pod strešne nosilce v hiši, kjer je stanoval. Po vojni se skavtska organizacija ni smela obnoviti in tudi on je na prapor pozabil. Pred nekaj leti so prekrivali streho hiše in našli nepoškodovan

prapor. Prapor danes hrani Muzej narodne osvoboditve v Mariboru.

VIRI IN LITERATURA:

- BADEN POWELL, Robert 1932: Skavt. Ljubljana.
- BERNIK, Franc 1939: Zgodovina fare Domžale 2. Groblje.
- BEZEK, Danijel 1996: 70 let skavtstva in gozdnarstva v Kamniku. Kamnik.
- ČERNETIČ, Miha 1996: Bi - Pi, zgodba o ustanovitelju skavtstva. Ljubljana.
- ENCIKLOPEDIJA Slovenije. MK. Ljubljana.
- ETNOLOŠKA topografija slovenskega etničnega ozemlja. Vprašalnice VIII. Družbene organizacije.
- KLOBČAR, Marjanca 1989: Občina Kamnik. Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - 20. stol. Ljubljana.
- KAJ ZNA skavt III. reda. Pravilnik. Ljubljana 1939.
- PRIČEVANJA:
 - FLERIN, Milan 1995.
 - KOVAČ, Stane 1996.
 - SEIFERT, Mano 1990, 1995.
 - ŠUBIC, Sonja 1990.
 - ULČAR, Franc 1990.
- PRAVILNIK za steg skavtov v Domžalah. Arhiv RS, kat. št. 5448.
- SKAVTI in gozdniki na Slovenskem. Muzej narodne osvoboditve. Maribor 1990.
- ŠERLAK, Vladimir 1975: Taborništvo od nastanka do danes (6 člankov v ITD od 9. 11. 1975 dalje).

Zemljevid slovenskih krajev, kjer so delovale skavtske čete in stegi. (Iz: Skavti in gozdniki na Slovenskem, 1990).

